

Sydsamiska

Nasjovnellan unnebelåhkoej reaktah

Sveerjesne vijhte nasjovnellan unnebelåhkoetjierth; judarh, romerh, saemieh, sveerjen såevmieh jih torneladtjh. Dah nasjovnellan unnebelåhkoegielh leah jiddisch, romani, saemien, såevmien jih meänkieli.

Dah nasjovnellan unnebelåhkoeh sjiere sijjiem siebriedahkesne utnieh. Daam vihtesje rijhkebiejjie lea dejtie nasjovnellan unnebelåhkoeh jih dej gielh bæjhkoehtamme Europaraerien unnebelåhkoekonvensjovnen mietie. Bæjhkoehtimmeste åålmegereaktan d'iedte dej nasjovnellan unnebelåhkoej gielide jih kultuvride vaarjelidh jih dåarjodh.

Unnebelåhkoej ektievoete, dah leah guhkiem Sveerjesne jih Stuehkesne orreme. Unnebelåhkoej gielh jih kultuvrh lea bielie sveerjen kultuvreaerpeste.

Naakenh dejstie reaktijste mah nasjovnellan unnebelåhkoej maehtieh staaresne tseagkodh:

- Reakta meatan årrodh staaren barkosne tjielkeste dej nasjovnellan unnebelåhkoej reaktah.
- Reakta unnebelåhkoegielem evtiedidh, gaskem jeatjebh ietniegieleööhpehtimmien tjirrh aarhskuvlesne jih jeatjah pedagogihken barkojne jih ietniegieleööhpehtimmie maadthskuvlesne jih jaarhkeskuvlesne.
- Reaktah kultuvrem tseagkodh dejnie vuesiehtimmien gaavhtan kultuvredaarjoem ohtsedidh.
- Sveerjesåevmieh tjierthen reakta aarhskuvlem jih voeresehoksem såevmiengielesne.

- Saemien-, meänkieli- jïh säevmieniåaløjh reaktah utnieh voeresehoksem dej unnebelåhkoej gieline åadtjodh.
- Saemien-, meänkieli- jïh säevmiehåaløjh reaktah utnieh dej giëlem nuhtjedh gosse staarine govlesadtedh.

Kultuvredåarjoe

Siebrieh maehtieh kultuvredåarjoe ohtsedidh programmedarjoemidie mah maahtoem dej nasjovnellan unnebelåhkoej gielide jïh kultuvride nænnoestidh, evtiedidh jïh bievnedh

Kultuvrereereme gyhtjelassh kultuvredåarjoe bijre vaestede

Meatan årrodh jïh tsevtsemefaamoem åadtjodh Stuehkien staare raereste lihtsegigujmie unnebelåhkoetjertijste dej gyhtjelassine mah unnebelåhkoem tsevtsieh jallh gosse gyhtjelasse tjertijste båata.

Giële jïh ietniegiëleööhpehtimmie

Learohkh mah nasjovnellan unnebelåhkoetjertesne reaktam utnieh ietniegiëleööhpehtæmman sov unnebelåhkoegiëlesne. Maahta ietniegiëleööhpehtimmiem ohtsedidh giëlemaahtoen bieleden. Daate sæjhta jiehtedh maahta nasjovnellan unnebelåhkoegiëlem lohkedh goh aalkoegiëline maadthskuvlesne, maadthsjïereskuvlesne jallh sjïereskuvlesne. Learohke edtja aaj nuepiem åadtjodh unnebelåhkoegiëlem lohkedh jaarhkeskuvlesne.

Jis datne leah learohke jallh åelieh jïh gyhtjelassh åtnah ietniegiëleööhpehtimmien bijre edtjh voestes iereste dov skuvlem bieljelidh.

Maahtah aaj ringkedh Kontaktcenter Stockholm 08-508 00 508.

Jienebh bievnesh

- Gielejarnge/Språkcentrum: stockholm.se/sprakcentrum
- Skuvlevierhke/Skolverket: skolverket.se

Almetji reaktaj kanslije

Staareåjeviekontovre, almetji reaktaj kanslije Stuehkien staaresne, ektede staaren strategeles barkoem guktie dej nasjovnellenn unnebelåhkoej reaktah tjirrehtidh. Vihkeles aalkove barkosne lea fierhte indivijde jijtje mierende jis dihte naan nasjovnellenn unnebelåhkose govlesávva. Ij maam akt náake áadtjoeh destie båtedh.

Kanslije raereste dej nasjovnellenn unnebelåhkoejgumie staaren barkoen bijre nasjovnellenn unnebelåhkojde tsevtsemefaamoem vedtedh staaren prosessine, dehtie raejeste dariesmoerh hammoedidh dan raajan darjomh identifijeradidh, tjirrehtimmie, vuarjasjimmie jih båástide tjatnedh.

Kanslije beavna jih staaren moenehtsh jih reeremh däärje dej skåltoej bijre mah staare átna unnebelåhkoelaakeste. Barkosne aaj nasjovnellenn unnebelåhkoej ektesne lissehte staare jienebe dej nasjovnellenn unnebelåhkoej reaktah vâájnesasse biejedh jih guktie maehtieh reaktide tseagkogh.

Jienebh bievnesh reaktaj jih laaken bijre áadtjoeh daejnie:

- Europeijen njoelkedasse laantedajvi- jallh unnebelåhkoegieli bijre manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/europaradet/ramkonventionen-till-skydd-for-nationella-minoriteter
- Mieriekonvensjovne nasjovnelle unnebelåhkoej vaarjelæmman manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/europaradet/ramkonventionen-till-skydd-for-nationella-minoriteter

- **Ellies Laake nasjovnellenn unnebelåhkoej bijre**
notisum.se/rnp/sls/lag/20090724.htm
- **Gielelaake**
sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakpolitik/spraklagen.html
- **Stuehkien leeneståvroe**
lansstyrelsen.se/Stockholm
- **Saemiedigkie**
sametinget.se
- **Minoritet.se**
minoritet.se

Kanslijen bieljelimmiebïevnesh:

Stuehkie meatan såvmien reeremedajvesne Laakesne nasjovnellenn unnebelåhkoeh jïh unnebelåhkoegieli bijre Leah njoelkedassh tjamkebe vaarjelimmie saemien, såvmien jïh meänkieli åvteste reeremedajvine.

Reeremedajvine aajnege reaktam åtna sov unnebelåhkoegielem nuhtjie sov tjaaleldh jïh njaalmeldh govlesadteminie reeremigujmie. Aajnege aaj reaktah voeresehoksem jïh aarhskuvlem åådtje abpe jallh bielieh saemiengielesne, såvmiengielesne jïh meänkielesne.

Såvmiengiele tjamkebe vaarjelimmie åtna

Stuehkien staare meatan såvmiengielen reeremedajvesne. Daate sæjhta jiehtedh:

- Reakta såvmiengielem nuhtjedh njaalmeldh jïh tjaaleldh govlesadteminie tjïeltine sjïere ieresne gusnie reereme mierede.
- Tjïelte åådtje mieriedidh sjïere tijjh jïh sjïere sijjeh gusnie aajnege dåastoje gie såvmiengielem soptseste, jïh aaj sjïere telefovnetijjh åtna.

- Reakta aarhskuvlese gusnie abpe jallh bielie darjoemijstie såevmiengielesne.
- Reakta voeresehoksesse gusnie abpe jallh bielie darjoemijstie såevmiengielesne.

Tjamkebe vaarjelimmie saemien j'ih meänkielin åvteste:

Jilhts Stuehkie ij Leah meatan saemien j'ih meänkielin reeremedajvine, dah göökte gielh tjamkebe vaarjelimmiem utnieh. D'ihthe sæjhtha jiehtedh:

- Reaktah saemien j'ih meänkieli utnedh dejnie byjjesfaamojne jis barkijh g'ieh unnebelåhkoen gielem maehdedh maehtieh ieriem gietedidh.
- Reaktah voeresehoksem meänkieline j'ih saemien jis tjielte barkijh åtna g'ieh gielem maehtieh.
- Tjielte edtja barkedh guktie barkijh gååvnesieh g'ieh såevmien, meänkieli j'ih saemien maehtieh gosse dam daarpesjeh.

Unnebelåhkoegyhtjelassh Sveerjesne

Goeven jaepien 1999 Sveerjen r'ijhkebiejjie mieriedi Sveerje edtja Europaraerien mieriekonvensjovne dej nasjovnellenn unnebelåhkoej vaarjelimmie j'ih d'ihthe europeijen njoelkedasse laantedajvi- jallh unnebelåhkoej gieli bijre meatan årrodh. R'ijhkebiejjie aaj bæjhkoehamme judarh, romerh, saemieh, sveerjen såevmieh j'ih torneladtjh Leah nasjovnellenn unnebelåhkoeh j'ih dej gielh Leah nasjovnellenn unnebelåhkoegielh. Daennie bæjhkoeh timmine aaj gåhkadi aarebi assimileeremepolitihkeste, maam staaten vuajnoem nasjovnellenn unnebelåhkojde vuesehte.

Dah unnebelåhkoeh sjidtieh nasjovnellenn unnebelåhkojde dan gaavhtan dah lea åålmegetjierth mah jienebelåhkoen åålmejistie joekedehtieh, lea aktanamme, j'ijjtjedh identiteete j'ih laantesne årroeh gellie tjuetieh jaepiej tjirrh. Saemieh Leah daesnie orreme tåvsene jaepiej tjirrh. Saemieh aaj aalkoealmetje.

Dah vijhte nasjovnellenn unnebelåhkoeh dej j'ijjtjedh kultuvre, giele j'ih judarh aaj dej j'ijjtjedh jaahkoem utnieh.

Unnebelåhkoepolitihkine staate sæjhta unnebelåhkojde nuepiem vedtedh, dej gielh j̄ih kultuvrh gorredidh, freemmedh j̄ih evtiedidh.

Laaken (2009:724) nasjovnellan unnebelåhkoj j̄ih unnebelåhkoegieli bijre sisvege njoelkedassh dej nasjovnellan unnebelåhkoj reaktaj bijre bièvesidie j̄ih mieriedæmman j̄ih aaj reakta s̄j̄iere tsiehkine dej j̄ijtjedh gielem nuhtjedh.

- edtjeh dejtie nasjovnen unnebelåhkojde nuepieh tsevtsemasse vedtedh dejtie gyhtjelasside mejgumie guhtide doehtieh. Sjiehteles-laakan dagkeri gyhtjelassine råårestalledh.
- Gaajhkh byjjes dorjesh d̄iedtem utnieh dej nasjovnellan unnebelåhkoegielide vaarjelidh j̄ih evtiedidh guktie aelhkebe kultuvride evtiesuvvieh.
- Healsoe- j̄ih skiemtjehokse j̄ih sosialdienesji d̄iedte barkijh ḡååvnesieh gieh sævmien, meänkielin j̄ih saemien maehtieh.
- S̄j̄iere tsiehkine aaj skåltoeh ḡååvnesieh aajneginie soptsestidh sævmien, meänkieline j̄ih saemien.
- Maanaj reakta dej kultuvrem j̄ih dej gielem evtiedidh j̄ih voeresi reaktah d̄ienesjidie j̄ih hoksem barkijistie gieh unnebelåhkoen gielide soptsestidh.

Unnebelåhkoj stoeredahkh Stuehkesne

Ij åadtjoeh gietedidh bièvesh mah leah vaahreles persovnebièvesh, dan sisnie bièvesh etnisiteeten bijre. Dan gaavhtan ajve moenemh ḡååvnesieh man gellie almetjh gieh nasjovnellan unnebelåhkojne. Dah nasjovnellan unnebelåhkoeh leah moeneme dah leah medtie 125 000 almetjh Stuehkesne mah nasjovnellan unnebelåhkojne. Stuehkesne medtie 10 000 judarh, medtie 15 000 romerh, medtie 25 000 saemieh, medtie 70 000 sveerjen sævmieh j̄ih medtie 5 000 torneladtjh.

Romerh – akte vïjhte unnebelåhkojste

Rïjhkebiejjie lea bæjhkoehtamme romerh, judarh, sæmïeh, sveerjen såevmïeh jïh torneladtjïh aktïne lea nasjovnnellen unnebelåhkoeh Sveerjesne. Rïjhkebiejjie aaj bæjhkoehtamme romani chib goh unnebelåhkoegieline. Dej medtie 500 jaepïej mïetïe gosse romerh Sveerjesne orreme dellïe ovmessïe romeren tjïerth ovmessïe European dajveste båateme. Stuehkesne medtie göökteluhkie smaaretjïerth romani chib'ste soptsestïeh.

Romerh lea akte dæjstïe tjïertïjste Sveerjesne jïh Stuehkesne mah sjïdtïeh sïerredïdh jïh dej bïjre vaanejaahkoeh buektïeh. Jïjnïh barkoeh aajmene åvteli romeri reaktah buaranïeh. Stuehkïen staare sæjhta dam jeatjahtehtedh jïh dan gaavhtan reerenasse mïerïedi dïhte lea akte vïjhte evtïedïmmïetjïeltïjste mah berkïeh romeri almetjï reaktïde nænnoestïdh. Sjïere fokuse lea romeri aktïne vuartasjïdh guktïe staare edtja barkedh dejgumïe, romeri reaktah barkoemaarhnesne, reaktah ööhpehtæmman, healsoe jïh sosijaalen sájhtose jïh giële jïh kultuvre.

Lohkh vielïe hearingen bïjre

Staare tjaktjen 2016 öörni hearingem romeri åvtehkïgumïe bielïe barkosne strategïjem romeri reaktaj åvteste öörnedh.

Datne lea rom jïh sïjhtïh meatan årrodh barkosne romeri reaktaj åvteste? Bïeljelh Heidi Pikkarainen, Almetjï reaktaj jïh demokratïjeevtïedïmmïen kanslïje.

heidi.pikkarainen@stockholm.se

Romeri pruvvïebïgkïje

Stuehkïen staaresne gååvnesïeh nïjeljïe pruvvïebïgkïjïh mah sjïere barkemïnie romeri reaktïde nænnoestïdh. Bïevnesh pruvvïebïgkemebarkoen bïjre jïh govlesadtemebïevnesh dejtïe.

Romeri pruvvïebïgkïje Stuehkïen staaresne
stockholm.se/romska-samhallsvagledare